Lapin kauppakamarin lausunto Eduskunnan talousvaliokunnalle 9.1.2023

HE 274/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain muuttamisesta

Lapin kauppakamari kiittää mahdollisuudesta jättää kirjallinen asiantuntijalausunto sekä osallistua suulliseen kuulemiseen asiasta.

Lapin kauppakamari korostaa saamelaiskulttuurin ja kielen säilymisen tärkeyttä, sekä siihen käytettävissä olevien resurssien tarvetta. Saamelaisten aseman turvaaminen on Suomelle arvokas ja tärkeä asia.

Kulttuurin turvaamisessa on tärkeää huomioida alueen elinvoimaisuus. Tämä on tärkeää niin saamelaisten kotiseutualueella, kuin koko Lapissa. Lapin keskeiset elinkeinosektorit ovat matkailusektori, mineraalisektori sekä metsäsektori. Nämä tuovat valtaosan koko Lapin työpaikoista sekä aluetalousvaikutuksista, ja tämä koskee myös saamelaisten kotiseutualuetta.

Erilaisten elinkeinojen toiminta rinnakkain mahdollistaa työtulot ja riittävän tulotason kaikille asukkaille. Yksittäiset tukijalat ovat elinvoiman näkökulmasta liiallinen riski. Siksi tulisikin kiinnittää entistä enemmän huomiota erilaisten elinkeinojen rinnakkaineloon. Esimerkiksi Kittilässä ja Sodankylässä, joissa kummassakin on monipuolinen elinkeinorakenne (kaivos, matkailu, poronhoito), ovat asukkaiden reaalitulot kasvaneet 2000-luvulla merkittävästi. Suomen kunnista Kittilä on reaalitulojen kasvun suhteen sijalla 4. ja Sodankylä sijalla 8. (Taloussanomat 21.12., Tilastokeskuksen tulonjakotilasto).

Lapin kauppakamarin selvityksen mukaan Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisissa maakunnissa on yhteensä yli 160 miljardin euron investointipotentiaali (vuoteen 2030 mennessä). Lapin maakunnan osalta investointipotentiaali on lähes 18 miljardia euroa.

Viime vuoden aikana muuttunut geopoliittinen tilanne on nostanut pohjoiset yhteydet Ruotsiin ja Norjaan jatkossa entistä tärkeämmäksi koko Suomen turvallisuuden ja huoltovarmuuden näkökulmasta. Liikenne- ja energiainfrastruktuurin kehittämistä on tarpeen voida toteuttaa myös pohjoisimmassa Lapissa. Näitä konkreettisesti ovat muun muassa voimajohtolinjat energiahuoltovarmuuden turvaamiseksi, tie- ja raideinfra ihmisten ja tavaroiden liikkumisen turvaamiseksi ja energiahankkeet energiaomavaraisuuden turvaamiseksi. Vihreä siirtymä edellyttää omavaraisuuden lisäämistä myös kaivostoiminnan tuotteissa.

Vaikka saamelaisten kotiseutualueelle ei jatkossakaan sijoitettaisi esimerkiksi kaivostoimintaa tai mittavaa tuulivoimarakentamista, tulee niitä kuitenkin sijoittumaan saamelaisten kotiseutualueen välittömään läheisyyteen. Infrahankkeiden toteuttaminen on taas koko Suomen ja mahdollisesti Naton toiminnan kannalta välttämättömiä. Näitä hankkeita on pystyttävä edistämään johdonmukaisesti ja mahdolliset paikalliset haitat esimerkiksi porotaloudelle eivät voi olla este koko Suomen turvallisuuden edistämiselle.

Lisäksi kallioperätutkimus ja malminetsintä tulisi olla aidosti mahdollista myös saamelaisten kotiseutualueella. Esimerkiksi valtion tutkimuslaitos GTK:n tekemä malminetsintä lisää tietovarantoa Suomen maaperästä.

Lapin kauppakamari korostaa, että yksituumaisuus lakiesityksestä olisi tärkeää. Lain kirjausten tulisi saavuttaa laajan yhteisen hyväksynnän Lapissa, edistää yhteistyötä ja aitoa neuvottelua kaikkien osapuolten kesken ja mahdollistaa elinvoiman kannalta välttämätön monipuolinen elinkeinojen kehitys.

Lain uudistamisessa julkisuudessa on eniten keskusteltu oikeudesta tulla merkityksi vaaliluetteloon (3§). Esityksessä laista poistettaisiin niin kutsuttu lappalaispykälä, joka takaa pääsyn luetteloon vanhan maa-, veronkanto- tai henkikirjan merkinnän pohjalta. Tämä käytännössä pudottaisi osan saamelaisiksi itsensä kokevia pois äänioikeutettujen joukosta.

Yhteistoiminta- ja neuvottelumenettely

Lakiesityksessä ollaan laajentamassa yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitetta. Vaikka yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyn vaatimus ei suoraan koske yrityksiä, neuvottelut koskevat useita yritysten toimintaan ja investointeihin vaikuttavia asioita (luvitus, kaavoitus, tielinjaukset, reittilinjaukset jne.) Näin ehdotetuilla 9§ muutoksilla voi olla vaikutuksia pohjoisen elinkeinojen kehittämiseen, koska ne voivat pidentää ja monimutkaistaa jo nykyisellään pitkäkestoisia prosesseja.

Lapin kauppakamarin mielestä tarvittaisiin selkeämpi määrittely ja rajaus siitä, mitä asioita neuvotteluvelvoite koskee ja millä alueella. Esityksen mukaan neuvotteluja tulisi käydä saamelaisten kotiseutualueella toteutettavaksi suunnitelluista hankkeista sekä hankkeista, joiden vaikutukset ulottuvat kotiseutualueelle, vaikka ne toimeenpantaisiin sen ulkopuolella. Neuvottelujen kohteeksi tulevien asioiden tulee säilyä rajallisena. Esityksessä ei ole arvioitu miten lakimuutos vaikuttaisi neuvottelumenettelyjen määriin tai kestoihin ja millaisia taloudellisia vaikutuksia sillä toimijoille olisi.

Muutokset 9§:ssä hyvin todennäköisesti kasvattavat sekä Saamelaiskäräjien että viranomaisten ja muita julkista hallintotehtäviä hoitavien työmäärää. Näiden tahojen työmäärän kasvu edellyttää myös vastaavasti lisää myönnettäviä resursseja kaikille osapuolille.

Lapin kauppakamari nostaa esille, että yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite ei saa muodostaa tulevaisuudessa jarrutusmekanismia. Esimerkiksi Saamelaiskäräjien passiiviseksi jättäytyminen tai aikataulujen venyttäminen yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyssä ei saa estää eikä hidastaa asioiden käsittelyä.

Esityksen mukaan neuvotteluissa pyrkimyksenä tulee olla yksimielisyys ja Saamelaiskäräjien suostumus. Tämä on käytännössä ollut tavoitteena osapuolilla jo ennen lakimuutosta. Tavoitteesta huolimatta kaikissa tilanteissa yksimielisyyttä ei saavuteta. Yksimielisyyden syntymättä jääminen ei saa estää hankkeen etenemistä tai muodostua valitusperusteeksi. Saamelaiskäräjille ei saa lakimuutoksen myötä muodostua veto-oikeuden kaltaista valtaa hankkeista ja toimista päättämisessä.

Monet hankkeet, jotka kuuluvat yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitteen piriin, kuuluvat kunnalliseen itsehallintoon. Lapin kauppakamari korostaa, että saamelaiskäräjistä annetun lain muuttaminen ei saa heikentää kunnallista itsehallintoa.

Esityksen mukaan viranomaisen toiminta ei saa aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa saamelaisten oikeuksien toteutumiselle ja huomattavan haitan aiheuttaminen on kiellettyä. Vähäistä suurempaa haittaa tai huomattavaa haittaa ei esityksessä kuitenkaan ole selkeästi määritelty. Määrittelyn epäselvyys mahdollistaa sen, että huomattavaan haittaan vedoten voidaan pyrkiä hakemaan muutoksia ja estämään hankkeita, joissa aiheutuva haitta on käytännössä pieni.

Lisätietoja: Toimitusjohtaja Liisa Ansala, liisa.ansala@chamber.fi, p. 044-5777514